

Kathleen Valtonen: The Societal Participation of Refugees and Immigrants: Case Studies in Finland, Canada and Trinidad. Migration Studies C 12, Siirtolaisuusinstituutti, Turku 1997, 246 s.

VTT Kathleen Valtosen väitöskirja jakaantuu pääpiirteissään kahteen osaan: alkuosa muodostuu noin 100-sivuisesta kokonaisuudesta, joka sisältää mm. tehtävänasettelun, metodisen tarkastelun sekä teoreettisen lähestymisen. Toinen osa muodostuu kahdeksasta erillisestä artikkelista.

Tekijä tarkastelee työssään Suomeen, Kanadaan ja Trinidadiin suuntautunutta maahanmuuttoa. Valtosta voidaan onnitella erinomaisesta tutkimusaiheen valinnasta: Suomi on 1990-luvulla tullut maahanmuuttomaaksi, toisin sanoen tulomuutto on ollut huomattavasti suurempaa kuin lähtömuutto. Vaikka viime aikoina Suomessa onkin julkaistu lu-

kuisa määrä tutkimuksia ja artikkeleita maahanmuutosta, puuttuu useimmista niistä kaksi tarkasteltavan työn ominaisuutta: kansainvälinen vertailu ja kvalitatiivinen tutkimusote.

Kolmessa ensimmäisessä luvussa tekijä johdattelee lukijansa alan kirjallisuuteen, terminologiaan ja tutkimustehtävään. Valtonen selvästi hallitsee integraatiota koskevan kirjallisuuden. Ehkä laajaa kirjallista yleisesittelyä olisi voinut supistaa ja keskittyä enemmän etsimään kirjallisuudesta tuloksia ja löydöksiä, joilla olisi relevanssia tekijän oman tutkimuksen ja sen tulosten kannalta.

Tutkimus keskittyy kolmen maan maahanmuuttoon. Suomen ja Kanadan valinta on hyvin perusteltavissa: kyseessä on kaksi ns. läntistä markkinatalousmaata, jotka kuitenkin toimivat – myös maahanmuuttoasioissa – hieman eri tavoin. Kanada on kansalaisyhteiskunta, jossa vapaaehtoistyön ja kansalaisjärjestöjen rooli hyvinvointipalvelujen tuottajana on huomattava. Suomi taas edustaa ns. pohjoismaista hyvinvointivaltiotyyppeä, jolloin julkisen sektorin rooli palvelujen tuottajana korostuu. Trinidadin valintaan ovat tietysti vaikuttaneet tekijän henkilökohtaiset siteet maahan. Puhtaasti tieteellisiin premissein ajateltuna valintaa voidaan pitää problemaattisena kahdesta syystä: Trinidadista mukaan tulleet haastatellut ovat siirtolaisia, Suomen ja Kanadan tapaukset taas ovat pakolaisia (tosin ongelmia on tässäkin, sillä Kanadan vietnamilaiset olivat ajallisesti vanhempia pakolaisia kuin Suomen). Toisaalta Trinidad on maa-

na ns. avoin yhteiskunta, ts. siellä yhteiskunta toimii paljolti verkostojen kautta. Liekö tämä maiden erilaisuus ollut tutkijallekin eräänlainen rasite, sillä pääosa vertailevasta analyysistä käydään Suomen ja Kanadan välillä. Siinäkin Trinidadin mukaanotto on hyvä lisämauste, ja maata koskevat tulokset toki antavat aihetta syvälisiinkin pohdintoihin.

Luvuissa 5 ja 6 tekijä paneutuu lähemmin tutkimuksensa metodologisiin kysymyksiin. Varsin seikkaperäisesti hän esittelee kvalitatiivisen tutkimuksen yleisiä perusteita, jotka osoittaa hyvin hallitsevansa. Olisin odottanut enemmänkin omaehtoista pohdintaa ja perusteluja tehdyille metodologisille valinnoille.

Alkuosan luvussa 8 tekijä esittelee lähemmin aineistonsa. Eriytyisesti taulukosta 6 (s. 58) ilmenee aikaisemmin mainitsemiani vertailullisia vaikeuksia. Ensinnäkin trinidadilaiset ovat siirtolaisia, eivät siis pakolaisia. Toiseksi Suomen haastateltavien maassaoloaika on 1–7 vuotta, Kanadassa haastateltujen sen sijaan 1–20 vuotta. Täten näiden kahden maan pakolaisten maassaoloaika vaihtelee huomattavasti ja sillä on toki vaikutusta integroitumiseen.

Ongelman muodostavat myös lähi-idästä tulleiden etninen koostumus: haastateltavat ovat mm. iranilaisia, irakilaisia, kurdeja ja palestiinalaisia. Tällaisten eri ryhmien 'niputtaminen' osoittaa, että tekijältä jää käyttämättä huomattava 'arsenaali' erilaisia tulkintaperusteita. Ryhmään sisältää maallistuneita muslimeja, fundamentalisteja, erilaisen koulutuksen omaavia jne.

Luvut 9–11 on tarkoitettu artikkeleiden yhteenvedo- ja johtopäätösluvuiksi. Koska erillisiä osatöitä on useita (kahdeksan), on tulosten yhteenvedo jossain määrin horjuvaa – se ei tarjoa selkeitä vastauksia luvussa 2.1 esitettyihin tutkimustehtäviin. Lukija joutuu hyppimään tutkimustehtävien, yhteenvedolukujen ja erillisten artikkeleiden välillä tarkistaessaan esitettyjä tuloksia ja niihin liittyviä yhteenvedoja. Nähdäkseni olisi ollut mielekkäämpää muokata luvut 9–11 selvemmin erillisiksi yhteenvedo- ja johtopäätösluvuiksi.

Edellinen ei suinkaan tarkoita sitä, etteikö tutkimuksesta tällaisenaankin olisi hyötyä alan tietoa kaipaavalle. Viitataan tässä yhteydessä taulukkoon 7 (s. 77), johon tekijä on koonnut erinomaisella tavalla keskeisiä tutkimuslöytöjään.

Valtonen esittää luvussa 11 integraatio-mallinsa. Integraation käsite on työssä esitetty hieman kompleksisesti. Valtonen näkee integraation artikkeleissaan pääasiassa prosessina, mutta sitä voidaan pitää myös lopputuotoksena (outcome). On valitettavaa, että tekijä ei ole ehtinyt ottaa työhönsä mukaan helmikuussa 1997 ilmestynyttä maahanmuutto- ja pakolaispoliittista mietintöä. Siinä integrointi – suomennettuna oudosti kotoutumiseksi – esitetään paljolti lopputuotoksena. Maahanmuuttajan hyvää kotoutumista pidetään mietinnössä tavoitteena. Nähtäväksi olisi jäänyt, miten tämän viimeisimmän mietinnön sisältö olisi vaikuttanut Suomen ja Kanadan väliseen vertailuun.

Seuraavassa tarkastelen julkai-

sun kahdeksaa artikkelia yksityiskohtaisemmin:

1. *The Adaptation of Vietnamese Refugees in Finland*. Kyseessä on tasapainoinen perusartikkeli, jonka alkusanomaa toistetaan eräissä artikkeleissa varsin uskollisesti. Valtonen tukeutuu viitekehysessään tunnettuun Berryn akkulturaatio-malliin. Malli toimii hänen aineistossaan hyvin, samoin tulos on yksiselitteinen: *'On the basis of Berry's (1988) model, the pattern of their adaptation is integration'* (sivu 112).

Valtosen tutkimustekniikalle on tunnusomaista se, ettei hän juurikaan esittele suoria lainauksia haastatteluistaan. Itse asiassa lainauksia ei ole ainuttakaan tässä artikkelissa. Lukijan tehtäväksi jää uskoa, että asia on niin kuin se kerrotaan. Suorien lainauksien käyttö edesauttaisi lukemisen sujuvuutta, antavathan haastattelujen näkemykset 'lihat luiden ympärille'.

2. *Refugee Adaptation as an Experience of Stress and Coping Among the Vietnamese in Finland*. Temaattisesti ja metodisesti artikkeli on varsin lähellä ensimmäistä. Tämä artikkeli sisältää useita ja hyvin valittuja lainauksia. Artikkelissa on myös erittäin mielenkiintoisia ja tärkeitä tuloksia – esimerkiksi maahanmuuttajan muuttunut rooli on esitetty selkeästi.

3. *Bread and Tea: A Study of the Integration of Low-Income Immigrants from Other Caribbean Territories into Trinidad*. Artikkelin on eksoottinen ja hyvin toteutettu, mutta vaikeasti sovitettavissa muiden artikkeleiden kanssa toimivaksi kokonaisuudeksi. Tämä vaikeus ilmenee ni-

menomaan yhteenvedo-osioissa, joissa Trinidadin anti jää selvästi taka-alalle. Jos lukija on kiinnostunut verkostojen merkityksestä maahanmuutossa, saa hän julkaisusta tarpeellista lisätietoa. Lukija tulee artikkelin luettuaan ajatelleeksi, että 'toimiihan se noinkin, mutta mitenkähän se täällä...'. Tärkeänä tuloksena pidin erityisesti havaintoa toisen sukupolven marginalisoinnista. Tämän pohjalta voidaan esittää toki monia huomioita myös länsimaisesta maahanmuutosta. Tätä diskussiota tekijä on tosin vältellyt.

4. *East Meets North: The Finnish-Vietnamese Community*. Artikkelin poikkeaa muista, koska se on jatkoa kolme vuotta aikaisemmin samoille henkilöille tehdylle tutkimukselle. Ajallinen ulottuvuus antaa luonnollisesti myös syvyyttä tutkimukselle. Tutkija osoittaa selkeästi, että tärkein kotoutumiseen liittyvä tekijä on työ. Tässä suhteessa maahanmuuttajien korkea työttömyysaste (n. 50 %) on luonnollisesti integraatiolle/integroitukselle kova haaste. Pidän osatyötä artikkelisarjan parhaimmista kuuluvana.

5. *Resettlement of Middle Eastern Refugees in Finland: The Elusiveness of Integration*. Artikkelin koostuu ei-vietnamilaisesta kohderyhmästä eli iranilaisista, irakilaisista, kurdeista ja palestiinalaisista. Ilmenee, että Valtonen on käyttänyt tulkin apua haastattelutilanteissa. Esimerkiksi Annika Forsander (1996) on todennut tulkin ja tulkkauksen keskeisen merkityksen sosiaalisessa kanssakäymisessä. Tässä mielessä olisi ollut erittäin hyödyllistä valottaa

tulkin roolia, koulutusta ja asemaa tulkittavan yhteisössä hie- man lähemmin. Nytkään ei haas- tattelavien ääni kuulu tekstistä 'läpi'. Mielestäni seuraavanlai- seen tulokseen olisi voinut liittää suoran viittauksen (kyseessä on siis esimerkki): *Not all first asylum contacts have been positive. Subjects reported hostility and, at times, treachery, by officials in camps in Saudi Arabia'* (s. 190).

6. *The Societal Participation of Vietnamese Refugees: Case Studies in Finland and Canada.* Artikkelisi sisältää lukuisia mielenkiintoisia tuloksia, mm. poliittisesta osallistumisesta ja työmarkkinoista. Syvällisempi paneutuminen kansalaisjärjestöjen rooliin kotoutumisprosessissa olisi ollut mielenkiintoista. Näillähän on Kanadassa huomattavasti suurempi merkitys kuin Suomessa. Nyt tarkastelu on jäänyt sivulla 212 sangen pelkistetyksi. Tulevia tutkimushaasteita ajatellen näiden järjestöjen (NGO:s) tutkiminen voisi olla yksi painopiste.

7. *Resettlement in 'Incipient' and in 'Mature' Multiculturalism: Middle East and South Asian Refugees in Finland and Canada.* Myös tässä artikkelissa tekijä tuo esille selkeitä tuloksia. Esimerkiksi havainnot siitä, että eri etniset ryhmät omaavat vähän etnisyyteen liittyvää koheesiota, on mielenkiintoinen. Samoin se havainto, että poliittisesti aktiiviset pyrkivät toimimaan perinteisissä valtapuolueissa. Tuloshan on tuttu mm. Ruotsissa asuvien suomalaisten kohdalla, jotka ovat suunnanneet poliittisen aktiviteettinsa lähinnä sosialidemokraattiseen puolueeseen eivätkä niinkään

siirtolaisten omaan etujärjestötoimintaan.

Suomen ja Kanadan maahanmuuttoon (integraatioon) liittyvät järjestelmälliset erot on hyvin verifioitu. Eräät keskeiset tulokset olisivat oletettavasti selkeämpiä, jos niitä olisi tukemassa suoria lainauksia haastatteluista.

8. *Access and Equity in the Integration Process in Canada and Finland.* Selkeässä yhteenvetoartikkelissa tekijä keskittyy tarkastelemaan erityisesti monikulttuurisuus-strategioita Suomessa ja Kanadassa. Artikkelisi on hyvin toteutettu, tulokset ovat selkeitä ja johdonmukaisia. Sisällöllisesti se on kuitenkin ns. järjestelmätason tarkastelu ja lukija jääkin kysymään, tekeekö kirjoittaja järjestelmätason päätelmiä yksilötason – sinällään lukumääräisesti pienen joukon – tiedoista. Joka tapauksessa olisi ollut syytä sitoa artikkeli paremmin muuhun kvalitatiiviseen tutkimuskokonaisuuteen.

Kathleen Valtosen väitöskirja on huomattava lisä suomalaiseen ja kansainväliseen muuttoliiketutkimukseen. Nimenomaan teoreettinen monipuolisuus ja kansainvälinen vertaileva ote ovat niitä lisämausteita, joilla tutkijan sanoma kantaa kauas. Viimeistään tämän väitöskirjan myötä meidän muuttoliiketutkimuksemme on siirtymässä rajat ylittävän siirtolaisuuden selvittämisestä omaehtoiseen ja laadukkaaseen vähemistötutkimukseen.

Ismo Söderling

Ingvar Henricson och Hans Lindblad: Tur och retur Amerika. Utvandrare som förändra-

de Sverige. Fischer & Co, Stockholm, 1995, 298 s.

År 1996 firades som jubileumsår för den svenska massutvandringen till Amerika. Det hade då gått 150 år sedan skeppet *Wilhelmina* med 120 av "profeten" Erik Janssons lärjungar ombord seglade ut från Gefle mot den Nya Världen. Valet av märkeshändelse är litet speciell. Vanligen brukar man i emigrationsssammanhang minnas den svenska kolonin i Delaware, som grundades 1638, eller också fästa blicken vid den stora emigrationsströmmen mot slutet av 1800-talet. I Sverige är emellertid sinnebilderna för amerikaemigranterna Karl Oskar och Kristina i Wilhelm Mobergs romanserie, och valet av 1846 som jubileumsår, då barkskeppen *Wilhelmina*, *Solide*, *New York* och skonerterna *Sophie* och *Betty Catharina* seglade ut, är också mot denna bakgrund rätt naturligt.

Inför jubileet utkom Ingvar Henricsons och Hans Lindblads verk "Tur och retur Amerika", som tar upp ofta glömda aspekter av emigrationen. Henricson skriver om de tidiga utvandrarsorna till Amerika med segelfartyg, som främst ägde rum 1845–1857. Wilhelm Mobergs brigg *Charlotta* har aldrig funnits i verkligheten, och hans beskrivning av överfarten är inte helt realistisk. Ingvar Henricson berättar med stor sakkännedom hur det verkligen var "Om resorna över Atlanten med stångjörn och emigranter. Om skeppen från Gefle, rederierna och handelstraderna. Emigranternas egna berättelser och livet ombord på ett seglande skepp. En blandning av det oviktiga och det oerhörda". I denna amerikatrafik spelade segelfartygen från Gefle en viktig roll eftersom skeppen ingalunda gick i regelmässig linjetrafik, utan tog de frakter som fanns och i Gefle fanns såväl emigranter som stångjörn och trä att ta ombord. Omkring 2300 emigranter lämnade Sverige på dessa fartyg. Ingen resa var den andra lik; den långsammaste resan var med skeppet *New York*, som tog nästan fem månader och den snabbaste med *Carolina*, som korsade Atlanten på 52 dygn. Strapatserna kunde vara grymma: då *Wilhelmina* efter tolv veckors mardrömslik resa anlände i New York hade en 85-årig kvinna och 21 barn dött under resan. Andra resor gick utan större vedermödor. Lars August Blom som var kajutvakt på briggen *Maria* på väg till New York med 111 emigranter och en last av stångjörn berättar: "...Resan till New York

tog 11–12 veckor. Behandlingen var utmärkt och i synnerhet Sjölander var en human befälhavare som efter klockan sex på kvällen arrangerade lekar och dylikt om vädret så tillät." Det är initierad och medryckande läsning och som bilaga finns en skeppslista med alla Geflefartyg som haft tre eller flere emigranter under perioden 1820–1857.

Den andra delen av boken är skriven av Hans Lindblad och den beskriver vad emigrationen kom att betyda hemma i Sverige. De en miljon tvåhundrausen svenskar som emigrerade till Nordamerika och de tvåhundrausen återvändarna bidrog i väsentlig grad till Sveriges utveckling från bondesamhälle till modern industristat. Det var inte bara teknik och know-how som emigranterna förmedlade till sitt gamla hemland, utan också tankar och idéer. De härav framprungna folkrörelserna bidrog till en väldig ekonomisk, social, politisk och mental omdaning av Sverige. Exempelen som Lindblad lyfter fram är talrika. Han visar hur amerikanska impulser påverkat religionen, framför allt frikyrkorna, nykterhetsrörelsen, arbetarrörelsen, kvinnorörelsen – ja hela den svenska demokratin i stort. Här nämns personer som Ernst Beckman, Joe Hill, Fredrika Bremer m.fl. framstående personer som haft stort inflytande på samhället. "Ingenjörer och pastorer", skriver Lindblad, "verkar vara de två yrkesgrupper som mest påtagligt förde impulser – i båda riktningarna – över Atlanten". USA-impulserna hade stor betydelse för utvecklingen av svensk industri. John Ericsson

blev idolen för de unga svenska ingenjörer som sökte impulser i slutet av 1800-talet. Det var emellertid till stor del arbetare som startade nyföretag, inspirerade av vad de sett och lärt sig på andra sidan Atlanten. Exempelvis en av de viktigaste tekniska insatserna för den moderna verkstadsindustrin gjordes av "Mått-Johansson", Carl Edvard Johansson, en självlärd bondson som fick patent på en kombinationsmåttats.

Det var inte bara industrisektorn som påverkades av USA-impulser, utan också tjänstesektorn har tagit uppslag och intryck därifrån, t.ex. Åhlen & Holms postorderfirma drevs med amerikanska distributionsmetoder. Lantbruksmetoderna blev också effektivare till följd av nya redskap som antingen importerades eller kopierades efter amerikansk förebild.

"Tur och retur Amerika" är en synnerligen läsvärd bok som ger nya perspektiv på emigrationen. Mycket har skrivits om den stora amerikafebern, men Henricson och Lindblad behandlar saker som till största delen är nya för en bredare publik. Det enda som verkar en aning störande är vissa upprepningar i texten och den ojämna kvaliteten på illustrationerna; teckningarna är välåtergivna och livar upp texten, men fotomaterialet lämnar en del att önska. Layouten i stort är kanske litet väl "akademisk", vilket är synd, eftersom boken förtjänar att spridas till en bredare publik och inte bara till oss entusiaster.

Krister Björklund

John O. Virtanen: Suomi-kuvaa luomassa. Muistelmia Amerikan vuosilta 1946–1980. Gummerus, Jyväskylä, 1996, 279 s.

John O. Virtasen kirja on kiehtova muistelmateos kahden siirtolaisen, tekijän ja hänen vaimonsa Kirstin, kolmeltäkymmeneltä neljältä vuodelta Amerikassa.

Virtasten tarina on uskomaton, mutta tosi. Kielitaidottoman ja sodassa monin tavoin vammautuneen suomalaisen miehen tie menestyksekkääksi liikemieheksi Yhdysvalloissa on huikea kertomus suomalaisesta sisusta. Ilman ”oikeaa kättä”. Kirstiä, tätä kertomusta ei kuitenkaan koskaan olisi kirjoitettu.

Kirjassa on monta tasoa. Paitasi että se antaa lukijalle mahdollisuuden kurkistaa siihen Amerikan kultamaahan, jonne niin moni muukin siirtolainen 1940-luvun lopulla toiveikkaana lähti, se sisältää samalla tavattoman paljon kulttuurihistoriallisesti kiinnostavaa aineistoa pr-työstä

suomalaisuuden hyväksi. Kirjaa voi lukea myös elämäkertana ja jopa markkinoinnin oppikirjana. Tasokkaat 210 valokuvaa muodostavat oman kuvallisen kertomuksensa, johon on virkistävää uppoutua.

Punaisena lankana teoksessa kulkee Virtasten liikemieskätten jälkien, Finlandia Housen ja Finlandia Gallerian, synty ja menestys. Virtasten kekseliäisyys joutui monin tavoin koetukselle amerikkalaisen liike-elämän kiemuroissa, mutta kovalla työllä ja Kirstin myyville ideoilla heidän luomastaan pienestä Suomi-tuotteiden myymälästä kasvoi vähitellen vauras liike. Nimistä Finlandia House ja Finlandia Galleria tuli 50-luvun Amerikassa käsitteet, jotka amerikansuomalaisten lisäksi tulivat tutuiksi myös syntyperäisille oregonilaisille. Ja samalla pariskunta toimi koko ajan varsinaisina Suomen kilven kiillottajina Amerikassa.

On hauska lukea, miten suorasukaisen ja toimeliaan Johnin ja taiteellisesti lahjakkaan Kirstin yhteistyö tuottaa kaunista jälkeä, ja miten amerikkalaiset seurapiirirouvat tutustuvat vilpittömän uteliaina suomalaiseen elämäntapaan. Kuparipannut ja kristallit aivan viedään käsistä!

John O. Virtanen oikoo perinpohjaisella ja hausalla tavalla amerikkalaisten käsitystä monista suomalaisaiheista, kuten saunomisesta, esittelee heille messuilla saunomisen idean ja jopa kirjoittaa heille oman saunakirjan. Eikä kirjoitustyö jää tähän; myöhemmin hän järjestää Kalevalasta englanninnoksen, josta sittemmin tulee satojen amerikkalaiskoulujen opetusväline, ja myös

monia muita teoksia Virtanen toimittaa.

Tärkeä osa tätä muistelmateosta on itse suomalaisuus, jota amerikkalaisille aikoinaan parhaiten korosti Paavo Nurmi. Sivuilla vilahtelevat monet muutkin maineikkaat suomalaiset Virtasten omina vieraina tai heidän Galleriansa sponsoroina taiteilijavieraina: Oili Mäki, Eeva Brummer, Heimo Haitto, Ralf Gothoni, Anne Pohtamo ...

Kolmeenkymmeneeneljän Amerikan-vuoteen mahtuu paljon. Oman kertomuksensa muodostaa Kirsti Johannan taiteilijauran kuvaus. Hän alkoi maalata 46-vuotiaana ja maalaa edelleen. Valtaisa tuotanto – suuria, värikkäitä ja voimakkaita töitä – paljastaa, millainen tahtonainen piiloutuu hillityn ulkokuoren taakse.

Virtanen nimettiin Suomen konsuliksi Oregoniin vuonna 1964. Vuonna 1980 pariskunta palasi Suomeen viettämään eläkepäiviään perheen ainoan pojan, John O. juniorin, jäädessä Yhdysvaltoihin.

Pariskunnalla riittää energiaa edelleen lukemattomiin toimiin. Tämän kirjan toimittaminen oli niistä yksi. On helppo yhtyä sanoihin, jotka New Yorkin Uutisten päätoimittaja Esa Arra kirjoitti arvioidessaan Virtasen saunakirjaa: ”John O. Virtanen on niitä ihmisiä, jotka eivät koskaan malta jäädä syrjään kiinnostavista ja kiihkeistä tapahtumista. – Tuhanne amerikkansuomalaiset tuntevat hänet ja hänen kuuluisan maineensa monilta alueilta, milloin minkäkin hyvän asian tiimoilta”. Nyt Virtanen on jälleen tehnyt sellaisen teon, josta ansaitisii muistopatsaan.

Pirkko Nurmi